

*Оксана Чубарь, к.е.н., доцент,
Неля Лезеза, старший викладач
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород*

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ДЕРЖАВНИХ КОНЦЕПЦІЯХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

У концептуальних документах держави, які приймалися періодично й мали на меті удосконалення системи державного регулювання в інноваційній сфері та її активний розвиток, важлива увага приділена фінансовому забезпеченню наукової та інноваційної діяльності (ІД). Так, Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України (1999р.) включала окремий підрозділ з фінансового забезпечення наукової та інноваційної діяльності, в якому зазначено про важливість «...збереження прямих бюджетних витрат на науково-дослідні, дослідно-конструкторські роботи не менш як на три чверті від загального обсягу національних витрат на науково-дослідні, дослідно-конструкторські роботи з наступним зменшенням їх частки до 50-55 відсотків» [1]. Згідно з цим документом держава повинна створювати умови для фінансування науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) із різних джерел. У галузі прикладних досліджень і розробок головним має стати контрактний метод фінансування на базі проектної (програмно-цільової) організації. Додатково виокремлено цілий ряд податкових пільг і заходів у сфері банківсько-фінансової діяльності (створення спеціалізованих інноваційних банків, пільгове рефінансування комерційних банків, державне страхування кредитів та ризиків ІД тощо).

В Концепції розвитку національної інноваційної системи (2009р.) вказано, що її реалізація здійснюється за рахунок коштів державного бюджету (ДБ) згідно з рішеннями про затвердження відповідних місцевих бюджетів у межах передбачених в установленому порядку видатків, інвестицій підприємств та організацій, а також грантів міжнародних організацій [2]. Серед напрямів розвитку національної інноваційної системи в цьому документі виділено: розвиток мережі спеціалізованих небанківських інноваційних фінансово-кредитних установ, їх ефективної діяльності та розширення прав зазначених установ на участь у створенні корпоративних інвестиційних фондів; упровадження механізму страхування ризиків під час реалізації інноваційних проектів; створення умов для інвестування венчурного капіталу у високотехнологічні інноваційні проекти; упровадження механізму надання на конкурсній основі грантової підтримки вченим та утворюваним ними малим інноваційним підприємствам за рахунок державних та інших коштів, а також сприяння міжнародному науково-технічному співробітництву, в рамках якого надається така підтримка; здешевлення банківських кредитів; забезпечення стимулюючої ролі амортизаційної політики;

надання державної фінансової підтримки для реалізації середньо- та довгострокових інвестиційних проектів державного значення, спрямованих на створення конкурентоспроможної продукції; а також для патентування об'єктів промислової власності за кордоном [2].

Концепція реформування державної політики в інноваційній сфері (2012р.) в узагальненому вигляді формулює напрями реформування системи державного регулювання в інноваційній сфері, серед яких лише окремі пов'язані з фінансовими інструментами чи фінансовим забезпеченням (переважно за рахунок коштів бюджетів): пріоритетне спрямування бюджетних коштів на виконання на конкурсних засадах державних цільових наукових і науково-технічних програм, державного замовлення; визначення обсягу коштів, які спрямовуються на фінансування державних наукових і науково-технічних програм з урахуванням пріоритетних напрямів розвитку науки, техніки та ІД; оптимізація видатків ДБ на провадження наукової і науково-технічної діяльності з метою завершення проведення наукових досліджень і використання їх результатів; залучення інвестицій підприємств та організацій недержавного сектору для впровадження й організації виробництва продукції, створеної в результаті виконання державного замовлення; визначення механізму венчурного фінансування ІД [3].

У контексті проведення ґрунтовного аналізу та подальшого вдосконалення концептуальних засад інноваційного розвитку слід виділити національну доповідь «Інноваційна Україна 2020», підготовлену науковцями НАН України [4], яка не зазнала оформлення як нормативний документ. В ній окремий розділ присвячено фінансовому забезпеченню інноваційного розвитку. Для удосконалення такого забезпечення автори пропонують: переглянути підходи до надання бюджетних коштів на виконання науково-дослідних робіт пошукового характеру та таких НДР, які не мають прямого комерційного характеру; здійснювати цілеспрямовану політику щодо збільшення власних коштів у фінансуванні ІД, зокрема, через стимулюючі заходи у податковій сфері, а також через застосування норм прискореної амортизації в разі впровадження інноваційних проектів; для фінансування проектів, які не увійшли в перелік і не затверджені як пріоритетні, доцільно розробити механізм проведення НБУ тендерів з кредитування (у межах рефінансування) банками, що надають кредити промисловим підприємствам за ставкою, визначеною НБУ (шляхом встановлення останнім маржі для банків); розробити комплексну Державну програму розвитку венчурного інвестування в Україні [4].

За майже 20-тилітній строк з року схвалення першої концепції (1999р.) значних зрушень, а тим більше якісних проривів, у системі інновацій та «трикутника знань» в Україні не відбулося. Про це зазначається, зокрема, в самих концепціях, в яких наголошено, що при зростанні обсягів фінансування ІД за рахунок коштів бюджету її якісні параметри не покращувались, а ще більше

занепадали. Це дає підстави говорити про неефективність використання коштів, а також про існування проблем, що виходять за межі сфери фінансування та пошуку джерел фінансових ресурсів.

Для кожної із запропонованих у концепціях моделей ІД є характерною важливість державної фінансової підтримки (пряма чи через відповідні бюджетні фонди). З урахуванням її значущості, а також усвідомлюючи недостатній рівень ефективності цих державних витрат і реальні можливості їх здійснення, фахівці і науковці пропонують переглянути підходи до бюджетного фінансування робіт пошукового змісту, витрачання коштів на здійснення яких має відбуватися лише на конкурсній основі, зокрема, через механізм, апробований Державним фондом фундаментальних досліджень. Це надасть можливість цілеспрямовано використовувати бюджетні асигнування для виконання найбільш ефективних конкурсних НДР [4].

Оцінка динаміки розвитку інструментарію дає підстави до констатації поступового відходу від домінантного фінансування інноваційного процесу за рахунок державних коштів (переважно на етапі фундаментальних досліджень) та власних коштів підприємств (етап розробок і впроваджень) до усвідомлення необхідності розвитку сучасних механізмів залучення додаткових потужних джерел приватного фінансування (в т. ч. венчурного), коштів державно-приватного партнерства, про що мова йде вже в Концепції розвитку національної інноваційної системи (2009р). Ці механізми дають можливість, окрім безпосередньо залучення коштів широкого кола державних і приватних власників капіталу, вирішувати актуальну для інноваційного бізнесу проблему диверсифікації ризиків. Також слід наголосити на доцільності створення Державного венчурного фонду, який здійснюватиме відбір та співфінансування інноваційних проектів у пріоритетних видах економічної діяльності. Такий фонд може бути співінвестором інноваційних проектів з приватними венчурними фондами, що дозволить розділити з ними ризики фінансування проектів [4].

Таким чином, концептуальні підходи та законодавча база в країні формують середовище для використання сучасних підходів і джерел фінансового супроводу освітніх процесів, наукових досліджень, виробництва інноваційної продукції («трикутника знань»), включаючи механізми залучення коштів з різних джерел. Проте загальне інноваційне середовище залишається нестабільним, невизначеним. Більшість потенційних суб'єктів інноваційних процесів, а також держава, що повинна виконувати важливу роль у формуванні цього середовища, в стимулюванні та підтримці суб'єктів інновацій, залишаються інертними і в стратегічному контексті не усвідомлюють надзвичайної важливості активізації технологічних та інноваційних перетворень в країні за рахунок посилення інтегрованої взаємодії у «трикутнику знань».

Зростання обсягів державних фінансових ресурсів у структурі джерел фінансування інноваційних процесів в країні не сприяло посиленню інноваційних позицій країни. Цих ресурсів виявляється недостатньо для повномасштабного розгортання «трикутника знань» та посилення взаємодії між його опорними торчками, для стрімкого зростання інноваційної активності. Отже, потребують подальшого розвитку та розповсюдження у вітчизняній практиці сучасні інструменти фінансування інновацій, що успішно використовуються в світі: інструменти залучення приватного, в т.ч. банківського, венчурного капіталу, інноваційні інструменти (краутфандингові та інноваційні платформи). Подальша державна підтримка також є важливою, проте вона може концентруватись за напрямками фундаментального (стратегічного в контексті глобальної конкурентоспроможності) характеру, формування інноваційного середовища та інноваційної культури, забезпечення належних гарантій усім групам інвесторів.

Список використаних джерел:

1. Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України. Постанова ВР України №916-14 від 13.07.1999. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/916-14>.
2. Концепція розвитку національної інноваційної системи. Розпорядження КМ України № 680-р від 17 червня 2009 р. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-%D1%80>.
3. Концепція реформування державної політики в інноваційній сфері. Розпорядження КМ України № 691-р від 10.09.2012 р. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/691-2012-%D1%80>.
4. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін. ; НАН України. – К., 2015. -336 с.

Ірина Шкодiна, д.е.н., доц.,

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна, м. Харків

ГЛОБАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Протягом останнього десятиліття великі банки та інвестиційні компанії, фондові біржі та страхові компанії, професійні та приватні інвестори, міжнародні та національні регулюючі органи змушені були адаптуватись до нових цифрових технологій, які кардинально змінюють інституційну структуру глобального фінансового ринку. Після фінансової кризи 2008 року, фінансова індустрія активно почала впроваджувала різні інноваційні підходи на основі цифрових технологій. Саме вони стали основою фінансових технологій (фінтех), тобто технологічними інноваціями в галузі фінансових послуг.

Спочатку фінансові технології (альтернативні платіжні систем та системи кредитування, робо-едвайзери та чатботи, Big Data, блокчейн, криптографія та штучний інтелект т.д.) розроблялись на рівні стартапів та нефінансових компаній,